

O, hvor romantisk !

Nyere skotsk skønlitteratur i Det kongelige Bibliotek - status over 80ernes anskaffelser

af forskningsbibliotekar, cand.mag. Ruth Bentzen

Indledning

Det almindelige billede af Skotland, dets kultur og litteratur, er romantisk ud over alle grænser, det er romantikken par excellence, vi møder her. Det indtryk, at skotsk litteratur udgøres af Walter Scott, Robert Burns, R. L. Stevenson (*Kidnapped* og *Treasure Island*) og John Buchan (*Thirty-nine Steps*), er ret udbredt og dermed er dette lands litterære skat udtømt. Og dog havde dette rige omkring år 1500 en litteratur, der med særdeles skarpe realistiske og alt andet end romantiserende træk i rigdom ikke stod tilbage for dets sydlige naboer. For at nævne et par eksempler fra denne den første skotske guldalder (The Middle Scots Poets). Robert Henryson (c.1420-c.1490), der ganske uretfærdigt er blevet affærdiget som en skotsk efterligner af Chaucer - vel at mærke en ringe sådan - kan dog med *Testament of Cresseid* og sine gendigtninger af Æsops fabler, stå mål med engelske digtere. Det samme gælder William Dunbar (c. 1460-c. 1520), der var en uforlignelig satiriker, og Gavin Douglas (c. 1474-1522), der bl.a. oversatte eller snarere gendigtede Virgil på skotsk.

Med den gryende romantiske bevægelse i det 18. årh. begyndte den "romantiske" opfattelse af alt skotsk at fæstne sig, også selvom forfattere fra denne periode som f.eks. Robert Fergusson (1750-74), der skrev en række digte med udgangspunkt i sin kærlighed til The auld Reekie (Edinburgh), ikke ligefrem udmærkede sig som særlig romantisk i populær forstand. James Macpherson's (1736-96) Ossiangendigtninger satte for alvor det romantiske stempel på skotsk litteratur og dette blev yderligere befæstet af Burns (1759-96) og Walter Scott (1771-1832). Men det var med det 19. århundredes hjemstavnsforfattere, at det turist-brochure-romantiske billede af Skotland blev slået fast. Den såkaldte Kailyard School specialiserede sig i sentimentale, idylliske skild-

ringer af land- og småbysamfundet befolknet af personer, der, beskrevet i sorte og hvide farver, repræsenterede laster og især gammeldags dyder, - dyder, som det idylliske landliv mentes i særlig grad at fremme.

Nu om dage maler den skotske litteratur et helt andet billede af landet. Nutidens forfattere henfalder ikke til blot at være en slags hjemstavnsforfattere, skildrende provinsielle sæder og skikke godt isprængt lokal dialekt - hvor underholdende dette end kan gøres, f.eks. Comptom Mackenzie's (1883-1974) *Masser af whisky* (1947), hvor filmen for resten var langt bedre i sin stramme stil end den noget omfangsrige og snakkesalige roman. Skotsk litteratur nu om dage er noget andet og mere.

Et meget karakteristisk træk hos de skotske forfattere var og er deres intense beskrivelser af naturen. Man kan næsten føle frosten i næseborene i Henrysons vinterlandskaber i *Testament of Cresseid*. Og i det 18. årh. møder man lignende naturskildringer f.eks. i James Thomson's (1700-48) *The Seasons* (1726-30), der nok er mest kendt i tysk oversættelse i forbindelse med Haydns *Årstiderne*. Et andet fremherskende træk er evnen til at fortælle en god historie. Begge disse træk er iøvrigt også kendetegnende for keltisk litteratur og det keltiske befolkningslag er som bekendt stærkt fremtrædende i den skotske nation.

Her skal gives en kort præsentation af nogle få af dette århundredes forfattere, hvis værker er indkøbt til Det kongelige Bibliotek indenfor det sidste dusin år, dels som fortsættelse af allerede repræsenterede forfatterskaber dels nye hidtil urepræsenterede, med hovedvægten lagt på prosa. Fælles for dem er, at de alle er sig deres nationale egenart bevidst uden at henfalde til brovtende nationalisme. De er istand til at skildre deres milieu usentimentalt og samtidig knytte det til den omgivende verden og finde nogle almenmenneskelige træk. Selvom de også henlægger deres handling uden for Skotland, skal her først og fremmest omtales sådanne, som holder sig indenfor landets grænser i deres emnevalg. Foruden samtidsskildringer fortsætter skotske forfattere med også at skrive historiske, men uromantiske romaner.

At være sig historien og traditionen bevidst og gøre den nærværende er karakteristisk for skotterne. Historiske begivenheder, som f.eks. det for Skotland skæbnesvangre nederlag til englænderne på Culloden hede i 1746 og de såkaldte Highland Clearances i første halvdel af det 19. århundrede, hvor godsejerne hårdhændet fordrev deres fæstebønder fra gårdene for at lægge landet ud til fåreavl i stordrift, har brændt sig ind i skotternes bevidsthed og er begivenheder, de stadig kredser om.

I 1920erne opstod en bevidst national bevægelse i litteraturen i Skotland, der samtidig var en reaktion mod den romantiserende sentimentale hjemstavns litteratur. Man søgte at definere sin skotske identitet. Bevægelsens

hovedmand var den socialistisk overbeviste Hugh MacDiarmid (pseudonym for C.M. Grieve, 1892-1978). Han og hans tilhængere dyrkede bevidst det skotske sprog og krydrede det med gamle skotske ord hentet frem af ordbogen. "Lallan", som det benævnes, bruges stadig som et litterært genresprog og i det nu ophørte tidsskrift *Akros* publiceredes i en årrække tekster på dette sprog, der for udenforstående nok i nogen grad har virket afskrækkende. Men i modsætning til MacDiarmid og hans tilhængere er der en række forfattere, som skriver på engelsk og derfor er lettere tilgængelige sprogligt til trods for et islæt af specielle skotske udtryk.

Reaktionen mod den sentimentalt romantiserende Kailyard-litteratur.

George Douglas Brown og John MacDougall Hay

Startskuddet til denne reaktion kom i 1901 med offentliggørelsen af George Douglas Brown's (1869-1902) *The House with the Green Shutters*. Den fulgtes op af J. MacDougall Hay's (1881-1919) *Gillespie* (1914). Personerne i begge romaner er skildret med mange realistiske træk og forfatterne søger at skabe tredimensionale personer i modsætning til forgængernes næsten karikaturagtigt forenklede persongalleri. Handlingen er fortsat henlagt til land- og småstads-samfundet, men de mørke sider ved samfundet trækkes kraftigt frem.

I *The House with the Green Shutters* trækker George Douglas Brown på sine egne barske erfaringer fra sin opvækst i en Ayrshire-landsby som uægte søn af en af egnens større gårdmænd i skildringen af den hæmningsløst ambitiøse John Gourlay og hans og hans families tragiske udslettelse i det lukkede og hadske småbysamfund.

I den ligeså skånselsløse roman *Gillespie* (1914) bygger John MacDougall Hay også i skildringen på erindringer fra sin barndoms Tarbet, et lille landbo- og fiskersamfund ved Loch Fyne. Hovedpersonen - Gillespie - er også her en "opkomling", og vi følger hans opstigen og hensynsløse magtudfoldelse i samfundet og hans efterfølgende fald på grund af overdreven ærgerrighed og magtsyge, der ødelægger hans familie og bringer ham i skarp og ødelæggende modsætning til det lille samfund. Han ses af omgivelserne som næsten en Antikrist.

Han repræsenterer uhæmmet materialisme og magtbegær samtidig med, at han også må ses som en repræsentant for det ubønhørlige og til tider umenneskelige teknologiske fremskridt og de dermed følgende sociale omvæltninger. Romanens fremkomst lige ved verdenskrigens udbrud var ikke det mest befordrende for dens ry, den druknede i verdensbegivenhedernes larm. Og senere

var der en vis moralsk modstand på grund af den utilslørede skildring af Gillespie's kones moralske forfald, der gav sig udslag i alkoholisme og promiskuitet. Det var ikke "in" at skildre sligt så åbent i Skotland dengang.

I deres stærke reaktion mod the Kailyard School kunne Brown og Hay måske beskyldes for at være melodramatiske - handlingen kan i hvert fald beskrives som sådan, - men ved deres skildring klarer de frisag og Hay bruger endog "comic relief" i sine ellers dystre skildringer.

The Scottish Renaissance. 1920erne og følgende årtier

Denne dystre samfundsskildring fortsatte og tog fart i 20erne, f. eks. skrev Lewis Grassie Gibbon (pseudonym for James Leslie Mitchell, 1901-35) i de sidste 7 år af sit liv 16 bøger, hvor han byggede på sine barndomserindringer og sine rejser som journalist. Romantrilogien *A Scots Quair* (*Sunset Song*, 1932, *Cloud Howe*, 1933 og *Grey Granite*, 1934) giver et billede af en nordøst-skotsk egn og dens mennesker i de første tre årtier af dette århundrede. Også Gibbon bruger sin barndomsegn, Mearns, som baggrund for handlingen. Også han var i modsætning til den så populære Kailyard bevægelse, og fremhæver følgelig også de barske sider ved tilværelsen i nutiden. Han havde den filosofiske opfattelse, at urbefolkningen levede i en slags guldalder som nomader og jægere, og at det var udviklingen - civilisationen, der bragte alle plager og al hårdhed ind i verden. Den verden han skildrer er en ond, brutal verden. Den altoverskyggende figur i værket er en kvinde, Chris. Hun ses næsten som inkarnationen af Moder Skotland. Hun og handlingen bevæger sig fra landsamfundet i *Sunset Song* over småbysamfundet i *Cloud Hove* til industribyens helvede i *Grey Granite* for dog til sidst at vende tilbage til landet, den bestandige og livgivende natur. Sin egen optagethed af konflikten mellem skotsk og engelsk kultur lader han komme til orde i sin hovedpersons ambivalente holdning til engelsk kultur. Som altid i skotsk litteratur er også her bevidstheden om historien, nationens rødder, nærværende. *A Scots Quair* må ses som forfatterens hyldest til Skotland. Samtidig med at han skildrer den hårde, grove tilværelse (coarse er et umådelig hyppigt anvendt ord i romanen både om samfundet og om det enkelte menneske), giver han som karakteristisk for nationen nogle pragtfulde skildringer af naturen og landskabet. En senere udgiver af romanerne stiller spørgsmålet: "Hvem skildrer den skotske tåge over landskabet bedre end Gibbon?" Svaret er naturligvis, "ingen". Gibbon havde været tilhænger af et verdenssprog, således som H.G. Wells havde foreslået det, men efterhånden blev skotsk den væsentligste udfordring for ham, og han beundrede MacDiarminds sproglige tiltag. Brown og Hay havde skrevet deres roma-

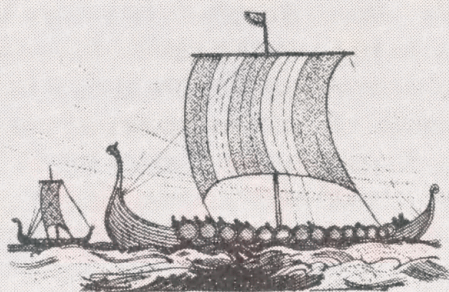
ner på engelsk med skotske udtryk for at skabe lokalkolorit. Gibbon søgte at skrive skotsk i den forstand, at han ikke nøjagtigt ordret gengav lokaldialekten, men søgte stilistisk at gengive dialektens talesprogsrytme.

Neil Gunn (1891-1973) har skildret sit land både i samtidsromaner, historiske romaner og "thrillers". Med hans store forfatterskab, der strakte sig fra 1926 til 1954, er vi nået højdepunktet i skotsk fiktionsprosa i dette århundrede. Han kombinerer barskhed, medfølelse engagement og mysticisme i sine skildringer. Hans tilsyneladende realistiske skildringer er konstant farvet af symbolik. Bagved enhver handling og person ligger den platoniske ide om den ideale ditto. Der er altid et "other landscape", som titlen forøvrigt er på hans sidste roman fra 1954. Allerede i hans første roman, *The Grey Coast* (1925), finder vi de temaer, der går igen i hele hans forfatterskab. Den evige kamp mellem godt og ondt, det keltiske elements betydning i nationens liv, kelterens plads i samtiden, skotternes uafrystelige fornemmelse for deres historie og dens dybe betydning for deres nutidige daglige liv, "the persistence of history". Mens Gibbon så hen til Pictertiden som den oprindelige "Golden Age" i Skotland, opfatter Gunn "The pre-Culloden period" med dens sociale opbygning som et tabt paradys på trods af de fejl og mangler ved systemet, som han dog klart erkender. Handlingerne i hans bøger er som regel henlagt til the Highlands. Der er nogle undtagelser f.eks. *The Wild Geese Overhead* (1939) og *The Lost Chart* (1949), der begge er henlagt til et unavngivet storbymilieu (Glasgow). Gunns skildringer er selv, hvor de er mørkest og barskest, stedse farvet af hans humor. Tragedien bliver aldrig til overhøjtidelighed. Han har til fuldkommenhed begrebet at "den som kun tar spøg for spøg og alvor kun alvorligt, han har faktisk fattet begge dele dårligt".

Af hans samtidsromaner står nok hans første roman *The Grey Coast* (1926) som det bedste eksempel på intens skildring af fiskersamfundet i nordøst-Skotland. Gibbon skildrede landbosamfundet, men Gunns stærke side er fiskerne og havet. Som Gibbon var en mester i at skildre det skotske land i al slags vejr, således er Gunn mesteren i at male "havet omkring" Skotland i alle dets vejrlige farver og lys.

Af hans historiske romaner er det især *Sun Circle* (1932) om det voldsomme møde mellem den keltiske befolkning og de angribende sejrende nordboer, *Butcher's Broom* (1934) om the Highland clearances, og ikke mindst *The Silver Darlings* (1941) om skotske fiskere på Napoleonstiden, der viser hans kunnen indenfor denne genre. Gunns sidste produktive periode falder fra krigens sidste år og til 1954. Rædselsvækkende beretninger om grusomhederne i Nazi-Tyskland påvirkede Gunns følsomme sind. Han reagerede med romanen *The Green Isle of the Great Deep* (1944) om en gammel mand og en lille dreng, som under en fisketur "drukner" i floden og pludselig befinder sig nede

Neil M. Gunn: Sun Circle. London.
1983. Omslag: Roger Harris.

Neil M. Gunn

på en grøn ø, der landskabeligt minder så grumme meget om deres skønne Skotland, men som efterhånden viser sig at være et totalitært, koldt, mareridagtigt samfund. Den gamle mand synes efterhånden at lade sig hjernevaske, mens drengen gør oprør og søger at flygte. Gunns tro og håb kommer til udtryk i bogens afslutning, hvor drengens modstand mod systemet sejrer og han med den gamle mand kan vende tilbage til jorden. Det var en drøm, et mareridt, om det onde og det godes evige kamp i verden. Med Gunns varierede og spændende, symbolsk ladede forfatterskab er nok nået "the highwatermark" i skotsk romanlitteratur i dette århundrede. Han har tidligere været repræsenteret med nogle værker i Det kongelige Bibliotek, men på grund af den stærke interesse, der i de senere år har været for ham, har det været muligt ved genoptryk af hans bøger at få ham fyldigere repræsenteret, så der nu er mulighed for at studere dette fascinerende forfatterskab.

Edwin Muir (1887-1959) tilhører den første generation af det 20. århundredes litterære Scottish Renaissance. Hans produktion ligger hovedsageligt

indenfor poesien og den litterære kritik. Men i begyndelsen af 30'erne forsøgte han og hans kone, Willa (1890-1970), sig med fiktionsprosa. Hans roman *Poor Tom* giver med sin dybtborende psykologiske skildring et billede af slumtilværelsen i Glasgow og kan således ses som en forløber for den romanlitteratur, der midt i 60'erne blomstrede op i Glasgow. Edwin Muir mente at "Scotland can only create a national literature by writing in English". Med denne opfattelse pådrog han sig MacDiarmids vrede og fjendskab. Muir fik dog stor betydning for den følgende generations prosaister selvsagt først og fremmest for de rent engelsk skrivende, specielt George Mackay Brown, en af nutidens fineste fortællere.

En ny "Scottish Renaissance" 1960'erne ff.

Midt i 60'erne kom en ny opblomstring i skotsk litteratur. Mens forrige generations milieu med enkelte undtagelser havde været landbo- eller småstadssamfundet, henlagde man nu i stigende grad handlingen til storbyen, hvor specielt Glasgow med sine trøstesløse slumkvarterer er fremtrædende i skildringerne.

Glasgow og Vestskotland

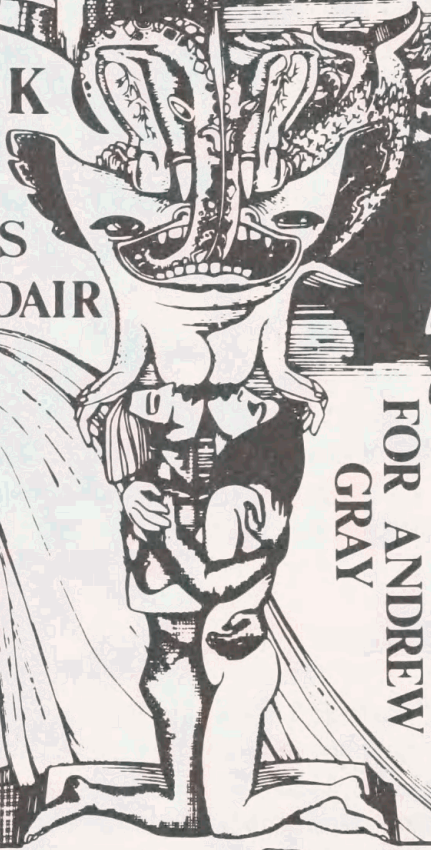
Denne "new urbanity" startede i 1966 med Archie Hind's *Dear Green Place* (Glasgow: gælisk for dear green place - !). Bogen blev ved sin fremkomst fremhævet for sit indgående, indlevede og usminkede billede af byen, dens gader, dens beboere og deres til tider voldelige omgivelser, af familielivet og arbejdslivet, specielt har skildringen af det slagteri, hvor hovedpersonen en tid arbejder, været fremhævet for sin præcise realisme. I et mørkt, umenneskeligt hårdt samfund drømmer hovedpersonen om at blive forfatter og bogen fremviser alt, hvad der i sådanne omgivelser ville kunne forhindre en sådan drøms virkeliggørelse.

Milieuet i William Angus McIlvanney's (f. 1936) bøger er vestskotske mineområder. McIlvanney er fascineret af "Violence" - voldsomme fysiske konfrontationer mellem sine personer og omgivelserne. Foruden de præcise beskrivelser af lukkede, næsten klaustrofobiske, minesamfund (*Docherty*, 1975) har han også forsøgt sig i "detective thriller" genren.

Et af de nyeste markante skud på denne stamme af Glasgowskildringer er Alasdair Gray's (f. 1935) store roman *Lanark* (1982), en drømmeagtig Joyce'sk-Kafka'sk sciencefiction skildring af hans hjemby Glasgow. Det tog ham ca. 20 år at skrive denne sprudlende detailrige roman, der med rette er

LANARK
A LIFE IN
FOUR
BOOKS
BY ALASDAIR
GRAY

**FOR ANDREW
GRAY**

WITH ALLEGORICAL TITLEPAGES
IMITATING THE BEST
PREDECESSORS

NOSCITE HUNC LIBELLUM
IMPRIMATUM CENSURAE SCOTICAE
ARTIUM NON IMPEDIET.

CANONGATE PUBLISHING

EDINBURGH

1981

blevet betegnet som et "landmark" i skotsk litteratur. Gray gør sig også bemærket i andre kunstgrene. Hans karakteristiske streg møder vi i illustrationer og omslag til såvel hans egne bøger som andres. Det er en rig billedverden fuld af fantasifulde og groteske detailler, hvor han tydeligvis hyppigt er inspireret af barokkens billedverden.

Ved siden af Gray står James Kelman (f. 1946) som en fremtrædende skildrer af storbymilieuet, der i sine Glasgowskildringer ser denne by som "the bare grey place". I modsætning til Gray's drømmeagtige, sciencefiction Glasgow er Kelman's virkelighedens trøstesløse Glasgow skildret med varme og humor i en stram, ordknap stil.

Robin Jenkins (f. 1912) har kun Skotland som scene i en mindre del af sine romaner, og her er han optaget af at skildre de mere mørke sider af den calviniske tro, som den kommer til udtryk i samfundet. Han har en forkærlighed for "holy fools" og han excellerer i psykologiske skildringer af de selvdestruktive tendenser i menneskelige relationer.

Land og småstad. Nord- og Østskotland

Ved siden af den føromtalte specielt vestsotske "urbanity" fortsætter skildringerne af bonde- og fiskersamfundet, repræsenteret af f.eks. Fred Urquhart, George Mackay Brown og nylig af Christopher Rush. I deres intense skildringer af det lille samfund overskrider de tids- og rumgrænser og skaber et større univers.

Fred Urquhart (f. 1912) fra Edingburgh har fundet sin styrke i novelleformen. Han specialiserer sig i præcise uromantiske beskrivelser af sæder og skikke i landbosamfundet, hvor han med lydhørhed søger at gengive skotsk dialekt.

George Mackay Brown (f. 1921) tager sit udgangspunkt i sit eget milieu (Orkney) og dets for ham altid nærværende historie. Desuden er den nære forbindelse mellem Skandinavien og Skotland (Orkney) for øje i de fleste af hans skildringer. - Orkninga saga er en stadig inspirationskilde både i poesi og prosa. En anden mærkbar inspiration er hans religion. Han konverterede til katolicisme i 1961.

Han debuterede med digtsamlingen *The Storm* (1954) og fortsatte i denne genre med udsendelsen af en række særprægede samlinger, hvor hans optagethed af historien, religionen og livscyklene (livets genopståen efter dets tilsyneladende udslættelse) kommer til udtryk i en stram, knap næsten lapidærisk stil. Men det er i novellens korte form han yder sit ypperste. Her skildrer han den almindelige befolkning på Orkneyøerne. Fortællingerne kan være hen-

lagt enten til nutiden eller til fortiden. Men han trækker altid pludselig i forløbet en linie frem eller tilbage i tid. Al tid er for ham nutid. Historierne er befolket af vikinger, fiskere og Orkneybønder, omvandrende kræmmere og andre repræsentanter for samfundets brede lag i fortid og nutid.

En af de episoder fra historien, der optager ham meget og som han har behandlet i alle litteraturgenrer, er fortællingen om Jarl Magnus Erlendsson og specielt mordet på ham. *The Loom of Light* (opført 1972 i Kirkwall) om dette drab - Browns sidestykke til Eliot's *Murder in the Cathedral* - udsendes i 1984 i en samling af tre af hans dramatiske værker. Her skriver han om stykkets tilblivelse, og om hvorledes motivet har inspireret ham flere gange;

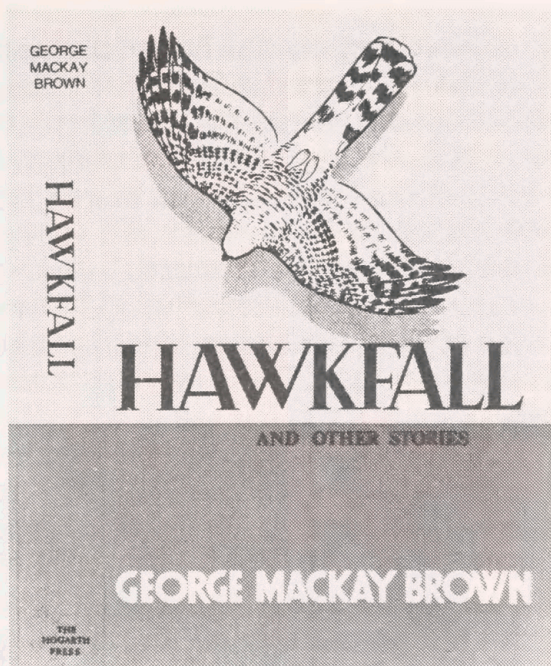
"It began with the last scene only, which was a kind of coda to the prose account of St. Magnus' rule and martyrdom that appeared in *An Orkney Tapestry* (1969). Then it seemed logical to cast the whole "biography" in dramatic form: hence *The Loom of Light*. Some writers are never content to leave well alone. On to the stark framework of the play I rigged the novel *Magnus* (1973); making as full use as possible of the more varied techniques at the novelist's disposal. And of course the work was enormously enriched when Peter Maxwell Davies made use of the text and setting and dialogue for his chamber opera *The Martyrdom of Saint Magnus*."

I romanen *Magnus* (1973) kommer i slutningen et eksempel på den for Mackay Brown så karakteristiske tidssprængning, idet han med dristighed sammenstiller drabet på Magnus med en henrettelse i en tysk koncentrationslejr. Ligesom kokken modstræbende drives til at "slå Magnus for panden" skildres, hvorledes lejrens køkkenchef hentes ind for at henrette en tysk gejstlig (Bonhoeffer) - ved at hænge ham på en slagtekrog. Den nutidige episode ses gennem den ufrivillige "bøddels" øjne, - ingen navne nævnes, men skildringen lader ikke en i tvivl. Ligheden mellem Magnus og Bonhoeffer trækkes op, de er begge martyrer, deres banemænd er begge en uengageret og ufrivillig person, der drages ind i begivenhedernes centrum.

Historien om den kvindelige alkoholiker *Celia* i novellesamlingen *A Time to Keep* (1969) giver et intenst billede af en menneskeskæbne i nutidens Stromness. Omsat til TV-mediet gjorde denne historie også et stærkt indtryk. I *The Witch* fra samlingen *A Calendar of Love* bringes vi til hekseforfølgelsernes tid i det 17. århundredes Orkney. Vi spares her på intet punkt for de grumme detaljer i en sådan hekseproces.

Browns første forsøg med romanformen var hans Under Milkwood'sk-lignende *Greenvoe* (1972). Den er bygget stramt op som et drama i fem akter med en epilog. De fem afsnit skildrer fem dage på en lille Orkneyø, hvor vores opmærksomhed rytmisk flyttes rundt fra denne ene person til den anden, vi oplever personerne indefra og følger deres tanke- og følelsesliv. Hvert afsnit af-

George Mackay Brown: Hawkfall and other stories. London. 1974. Omslag: Ian MacInnes.

runder Mackay Brown med et parti af indvielsesritualet af, hvad han benævner The Ancient Mystery of The Horsemen. Her smelter hans forkærlighed for keltiske og nordiske myter og hans katolske ideer sammen. Efter de fem dage kommer "ødelæggelsen". Thi øen skal rømmes for at give plads for et militærprojekt. Da dette så alligevel ikke bliver til noget, afrunder Mackay på karakteristisk vis med en "genopstandelse" idet han lader deltagerne i The Mystery of the Horsemen en nat vende tilbage til den nu ubeboede og afspærrede ø, for at udføre den sidste, sjette del af ritualet, hvor plovmanden indvies. Derved kan livet genopstå, når jorden igen tages under ploven.

"The Master Horseman raised the Harvester to his feet . . . slowly the sun heaved itself clear of the sea. The cliff below was alive with the stir and cry of birds. The sea moved and flung glories of light over Quoylay and Hrossey and Hellya, and all the skerries and rocks around. The smell of the earth came to them in the first wind of morning, from the imprisoned fields of the island; and the fence could not keep it back. The Lord of the Harvest raised his hands "We have brought light and blessing to the kingdom of Winter", he said, "however long it endures, that kingdom, a night or a season or a thousand ages. The word has been found. Now we will eat and drink together and be glad." The sun rose. The stones were warm. They broke the bread."

Dette genopstandelsesritual forekommer gang på gang hos Brown i forskellige ikklædninger, snart i kristne snart i førkristne riter.

Elleve år senere efter fire novelle- og digtsamlinger udsendte han sin tredje roman, *Time in a Red Coat* (1984). Her går han rummæssigt uden for sine sædvanlige rammer, idet handlingen bevæger sig i tid og rum gennem den ganske verden. Det er en lignelse om Krigen, hvor en ung pige vandrer gennem tiden med en elfenbensfløjte og en pose med guld- og sølvmonter. Med disse skal hun søge at lindre krigens ofre og søge at indhente og nedlægge Krigsdragen før den med sit flammegab lægger verden øde.

Mackay Brown er vel nok i øjeblikket Skotlands ypperste fortæller. Han forstår at fortælle en historie både på prosa og poesi, men synes først og fremmest at være digter. Der er over hans prosa altid en poetisk stramhed og klarhed.

Christopher Rush (f. 1944) henlægger sine skildringer til sin barndoms Fife på Skotlands østkyst. Det er fiskersamfundets tilværelse i dette århundrede, der har hans altdominerende interesse. Derfra går hans verden og han finder, at først ved helt at forstå sit udgangspunkt kan man forstå tilværelsen i sin helhed. Han udtrykker det selv således:

"My writings are all set in the same place, seen against vaster perspective of time. I believe that most people strut the world's stage and learn nothing. The better course is to stay in one place and, by understanding it so that it fits like a glove, reach out and touch the universe. . ."

Multilingual region

Skotland har som et flersproget land (engelsk og varianter af dette: skotsk-engelsk, lokale skotske dialekter, Lallan, og specielt i de senere år "urban Scots", samt keltisk) forfattere, der enten skriver på flere af disse sprog eller selv foretager oversættelser af deres gæliske værker, f.eks. Ian Crichton Smith (Iain Mac a'Ghobhainn) (f. 1928) og Sorley Maclean (Somhairle MacGill-Eain) (f. 1911), George Champell Hay (Deórsa Mac Iain Deórsa) (f. 1915), Derek Thompson (Ruaraidh MacThómas) (f. 1921).

Ian Crichton Smiths romaner og noveller dækker emnemæssigt både by og land, tidsmæssigt fortid og nutid. Han opvoksede som gælisk-talende på øen Lewis, og samfundet her har givet stof til flere af hans fortællinger. Den strenge lokale religiøse tro dominerer til tider overvældende i handlingen. Han har en forkærlighed for at skildre de "udstødte". - eneboere og særlinge - i deres modsætningsforhold til samfundet. Hans udgangspunkt i et gælisk samfund gør oplevelsen af modsætningen mellem to kulturer og to sprog stærkt levende hos ham, hvilket stedse kommer til udtryk i hans værker. Problemet

med kelterens plads i det moderne samfund er for disse 2-sprogede forfattere af enorm betydning og giver den spændthed og spænding, som virker så fascinerende. Romanen *Consider the Lilies* (1968) ser en af de altdominerende tildragelser i skotsk historie *The Highland Clearances* gennem en gammel kones øjne. Skildringen er så intens, at man under læsningen føler begivenhederne, som skete de igår for en selv. I *The Tenement* (1985) flytter handlingen til et nutidigt lille bysamfund med skildringen af relationerne mellem en gruppe mennesker i det hus, hvor de er lejere. *The Dream* (1990) behandler dybtborende alle de konflikter, der kan opstå i 2-kulturelle menneskers sind.

Poesi

Skotlands nutidige poeter er naturligvis også anskaffet til biblioteket og navne som Edwin Morgan (f. 1920), Norman MacCaig (f. 1910), og Robert Garioch Sutherland (1909-81) - Lallan og dialektskribent - så vel som den yngre generation f.eks. Andrew Greig (f. 1951), Alasdair Mackie (f. 1925), Ken Morrice (f. 1924) mangler derfor heller ikke nu i bibliotekets samlinger. Se nedenfor for den fulde bestand af forfatterskaber.

Drama

Drama i Skotland har til alle tider haft trange kår, men på det seneste er her sket en blomstring med f.eks. Robert MacLellan (f. 1907) og Liz Lochhead (f. 1947).

Kvindeforfattere

Her skal indskydes et par ord om kvindelige forfattere. The Scottish Renaissance i 20'erne er blevet bebrejdet, at den gav lidt vel meget overvægt til sværdsiden, og at spindesiden levede en skyggetilværelse. Men i de senere år har man fokuseret på kvinderne og er kommet til den erkendelse, at de mål, som blev formuleret af MacDiarmid, faktisk var blevet realiseret af flere kvindelige forfattere f.eks. allerede i 1920 med Chaterine Carswell's *Open the Door*, - iøvrigt også en tidlig roman med Glasgow-baggrund. Hun og andre af forrige generation f.eks. Willa Muir og Naomi Mitchison er i denne "genopdagningsperiode" blevet nyudgivet og det har derved været muligt at få deres forfatterskaber repræsenteret i Det kongelige Biblioteks samlinger. Desuden

har i de senere år en række kvindelige forfattere gjort sig gældende. Elspeth Davie (f. 1919), Jessie Kesson (f. 1916), Dilys Rose, Janice Galloway, Margaret Elphinstone og Liz Lochhead (f. 1947).

Slutning

Der er i det foregående lagt vægt på fiktionsprosa og indenfor denne på værker, der henlægger handlingen til Skotland. Men skotske forfattere, til trods for at de er sig stærkt bevidste som skotske, føler sig ikke bundet til kun at skrive om deres hjemland. De er nået til at føle deres flerkulturelle og flersprogede nationale baggrund som en fordel, der giver dem ballast til at gå ind i en international kulturel sammenhæng uden at miste deres nationale identitet. Kredsen af forfattere, det ville være ønskeligt at have repræsenteret i Det kongelige Bibliotek, kunne være videre f.eks. udvides med værker af Ronald Frame, George Friel, Edward Gaitens, Hugh C. Rae og David Toulmin, men det har bl.a. ud fra et økonomisk synspunkt ikke været muligt, dog søges det til stadighed at få så mange aspekter af samtidens litteratur som muligt repræsenteret.

Der er klart visse besættende faktorer i skotters bevidsthed, der giver sig udslag i deres motivvalg og skildringer: Deres usædvanlig stærke historisk bevidsthed gør, at historien er en levende del af enhver skottes dagligdag.

Historiske tildragelser - absolut ikke de mest glørværdige som f.eks. Culloden og the Highland Clearances - har præget dem. Desuden er religiøse spørgsmål, f.eks. Calvinismen, fremherskende. I deres selvransagende skildringer og optagetheden af deres rolle som nation henfalder de dog ikke til navlebeskuen, ikke noget klynkeri over deres nederlag og modgang, men snarere en sej vilje til at bearbejde hændelserne og bruge erfaringerne til at komme videre, at gøre alt, selv det værste, til noget positivt og fremadrettet og alment menneskeligt. Men for dem alle er det kendetegnende, at de kan fortælle en historie, fascinerende, alt andet end sentimentalt romantisk, efterlevende til fulde ordet om at gavne og fornøje.

Bibliografi

Da det er vanskeligt at finde britiske skønlitterære forfattere regionalt i Det kongelige Biblioteks systematiske kataloger, følger her en fortegnelse over det 20. århundredes skotske forfattere repræsenteret i Det kongelige Bibliotek ved udgangen af 1990. For bibliotekets bestand af deres værker henvises til bibliotekets alfabetiske kataloger og Rex-systemet.

Behandlinger af moderne skotsk litteratur

- DAVID DAICHES: A companion to Scottish culture. 1981.
MACMILLAN Companion to Scottish literature. 1983.
ALAN BOLD: Modern Scottish literature. 1983.
MAURICE LINDSAY (ed.): As I remember. Ten Scottish authors recall how
for them writing began. 1979.
- History of Scottish literature. 1979.
RODERICK WATSON: The literature of Scotland. 1984.
F.R. HART: The Scottish novel. 1978.
ISOBEL MURRAY & BOB TAIT: Ten modern Scottish novels. 1984.
MANFRED MALZAHN: Aspects of identity. The contemporary Scottish novel
(1978-1981) as national self-expression. 1984.
MOIRA BURGESS: The Glasgow novel, a survey and bibliography, 1986.
DOUGLAS GIFFORD: The dear green place? - The novel in the west of
Scotland. 1985.

Tidsskrifter

- AKROS
CHAPMAN
STUDIES IN SCOTTISH LITERATURE
NEW WRITING SCOTLAND (Årlig antologi med tekster af nye forfattere)
BOOKS IN SCOTLAND. (Månedskrift med oversigtsartikler om ny skotsk fik-
tionsprosa og poesi, f.eks. i 1990 Douglas Gifford: At last - the real
Scottish literary renaissance?, og Killing the dreams of tradition and
modernity. Beat Witschi: Defining a Scottish identity).

Enkelte forfattere

Ian Abbot.	Elspet Davie, f. 1919.
Alan Bold, f. 1943.	Douglas Dunn, f. 1942.
George Blake, 1893-1961.	Margaret Elphinstone.
William Boyd, f. 1952.	James Alan Ford, f. 1920.
George Mackay Brown, f. 1921.	Janice Galloway.
George Bruce, f. 1909.	Robert Garioch (Sutherland),
1909-81.
Janet Caird, f. 1913.	Duncan Glen, f. 1933.
Catherine Carswell, 1879-1946.	

Lewis Grassic Gibbon (James Leslie Mitchel), 1901-35.
Donald Gordon, d. 1985.
W.S. Graham, f. 1918.
Alasdair Gray, f. 1935.
Andrew Grieg, f. 1951.
Neil Gunn, 1891-1973.
George Campbell Hay, f. 1915.
John MacDougall Hay, 1881-1919.
Archie Hind, f. 1928.
Stuart Hood, f. 1915.
Alan Jackson, f. 1938.
Robin Jenkins, f. 1912.
James Kelman, f. 1946.
James Kennaway, 1928-68.
Jessie Kesson f. 1916.
Maurice Lindsay, f. 1918.
Eric Linklater, 1899-1974.
Liz Lochhead, f. 1947.
George MacBeth, f. 1932.
Norman MacCaig, f. 1910.
Fionn Mac Colla (Thomas Douglas MacDonald), 1906-75.
Hugh MacDiarmid (Christopher Murray Grieve), 1892-1978.
William McIlvanney, f. 1936.

Compton Mackenzie, 1883-1974.
Alasdair Mackie, f. 1925.
Robert Maclellan, f. 1907.
Alan Massie, f. 1938.
Ida Matthews, 1896-1984.
Naomi Mitchison, f. 1897.
William Montgomeri, f. 1904.
Edwin Morgan, f. 1920.
Edwin Muir, 1887-1959.
Willa Muir, 1890-1970.
Neil Munro, 1864-1930.
John Whitley Purser, f. 1942.
Tessa Ranford.
Dilys Rose.
Christopher Rush, f. 1944.
Tom Scott, f. 1918.
Iain Crichton Smith, f. 1928.
Sydney Goodsir Smith, 1915-75.
William Souter, 1898-1943.
Muriel Spark. f. 1918.
Emma Tennant.
Fred Urquhart, f. 1912.
Kenneth White, f. 1936.
Gordon Williams, f. 1934.
Andrew Young, 1885-1971.